

RAJASTHAN PUBLIC SERVICE COMMISSION, AJMER

SYLLABUS FOR EXAMINATION FOR THE POST OF SR.TEACHER

SECONDARY EDUCATION DEPARTMENT

Paper- II

Sanskrit

Part-I

माध्यमिक—उच्चमाध्यमिकस्तर: —

1. संज्ञाप्रकरणतः सामान्यप्रश्नाः—

इत्, संयोगः, संहिता, सवर्णम्, उदात्तः, अनुदात्तः, स्वरितः, उच्चारणस्थानानि, पदम्।

2. निम्नलिखित—सन्धिसूत्रानुसारं सन्धिः सन्धिविच्छेदश्च—

अच् सन्धिः — इको यणचि, एचोऽयवायावः, अकः सवर्णे दीर्घः, आद् गुणः, वृद्धिरेचि, एङि पररूपम्, एङः पदान्तादति, ईदूदेद—द्विवचनं प्रगृह्यम्।

हल् सन्धिः — स्तोः श्चुना श्चुः, ष्टुना ष्टुः, झलां जशोऽन्ते, यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा, झयो होऽन्यतरस्याम्, तोर्लि, मोऽनुस्वारः, अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः, शश्छोऽटि।

विसर्गसन्धिः — ससजुषो रुः, खरवसानयोर्विसर्जनीयः, विसर्जनीयस्य सः, अतो रोरप्लुतादप्लुते, हशि च, रो रि, ऋलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः।

3. समासाः — अव्ययीभावसमासः, तत्पुरुषः, कर्मधारयः, द्विगुः, द्वन्द्वः, बहुव्रीहिः, एतेषां समासानां सामान्यपरिचयः, पदानां समासः समासविग्रहश्च।

4. प्रत्ययाः — निम्नलिखितप्रत्ययाधारिताः प्रश्नाः —

क्त, क्तवत्, शतृ, शानच्, तुमुन्, तव्यत्, अनीयर्, ण्वुल्, तृच्, यत्, ण्यत्, क्यप्, क्त्वा, ल्यप्, ल्युट्, घञ्, मतुप्, तल्, तरप्, तमप्।

5. शब्द—रूपाणि —

राम, हरि, पति, गुरु, पितृ, भूभृत्, गच्छत्, राजन्। रमा, मति, नदी, धेनु, वधू, । फल, वारि, मधु, । अस्मद्, युष्मद्, तत्, इदम्।

6. धातुरूपाणि — पंचलकारेषु — लट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ्

परस्मैपदी — भू, पठ्, गम्, पच्, जि, नी, दृश्, स्था, पा, प्रच्छ्, लिख्, नम्, अस्, हन्, दा, नृत्, क्रुध्, शक्, कृ
आत्मनेपदी — लभ्, सेव्।

7. निम्नलिखिताव्ययपदसम्बन्धिसामान्यप्रश्नाः—

अत्र, अद्य, इतः, इत्थम्, इदानीम्, शनैः, उच्चैः, कथम्, कदापि, पुनः, यथा तथा, धिक्, प्रातः, चिरम्, किमर्थम्, कुतः, कदा।

8. निम्नलिखितोपसर्गसम्बन्धिसामान्यप्रश्नाः —

प्र, परा, अप, सम्, अनु, दुर्, वि, आ, अति, सु, प्रति, परि, उप, निर्, अधि।

9. उपर्युक्तपाठ्यक्रमाधारितवाक्यशुद्धिः संस्कृतेऽनुवादश्च।

Part-II

स्नातकस्तरः

1. निम्नलिखितानां सूत्राणां सामान्यपरिचयात्मकप्रश्नाः वाक्यप्रयोगाश्च—
प्रातिपदिकार्थ लिङ्ग-परिमाण-वचनमात्रे प्रथमा । कर्तुरीप्सिततमं कर्म, कर्मणि द्वितीया, अधिशीङ्स्थासां कर्म, अकथितं च, उपात्वध्याङ् वसः, अभितः परितः समयानिकषा हा-प्रतियोगेऽपि, कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । साधकतमं करणम्, कर्तृकरणयोस्तृतीया, अपवर्गे तृतीया, येनाङ्गविकारः, सहयुक्तेऽप्रधाने । कर्मणा यमभिप्रैति ससंप्रदानम्, चतुर्थी सम्प्रदाने, रुच्यर्थानां प्रीयमाणः, क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः, नमः स्वस्ति स्वाहास्वधाऽलं वषट् योगाच्च । ध्रुवमपायेऽपादानम्, अपादाने पंचमी, भीत्रार्थानां भयहेतुः, जनिकर्तुः प्रकृतिः, भुवः प्रभवः । षष्ठीशेषे, कर्तृकर्मणोः कृतिः, षष्ठी चानादरे । आधारेऽधिकरणम्, सप्तम्यधिकरणे च, यतश्चनिर्धारणम्, यस्य च भावेन भावलक्षणम् ।
2. निम्नलिखितानां छन्दसां सामान्यपरिचयात्मकप्रश्नाः —
अनुष्टुप्, आर्या, इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजाति, वंशस्थम्, द्रुतविलम्बितम्, भुजङ्गप्रयातम्, वसन्ततिलका, मालिनी, मन्दाक्रान्ता, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितम्, स्रग्धरा ।
3. निम्नलिखितानाम् अलंकाराणां लक्षणोदाहरणसम्बन्धिसामान्यप्रश्नाः —
अनुप्रासः, यमकम्, श्लेषः, स्वभावोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, व्यतिरेकः, सन्देहः, भ्रान्तिमान्, निदर्शना, दृष्टान्तः, अर्थान्तरन्यासः, दीपकम्, तुल्ययोगिता
4. निम्नलिखितसूक्तानां ग्रन्थानां च सामान्यप्रश्नाः
(क) इन्द्रसूक्तम्(2.12), पुरुषसूक्तम्(10.90), अग्निसूक्तम्(1.1), वरुणसूक्तम् (1.25), संज्ञानसूक्तम्(10.191), विश्वेदेवासूक्तम्(8.58)
(ख) श्रीमद्भगवद्गीता (द्वितीयोऽध्यायः)
(ग) ईशोपनिषद्
5. भारतीयसंस्कृतिसम्बन्धिताः प्रश्नाः — वर्णव्यवस्था, आश्रमव्यवस्था, षोडशसंस्काराः, पंचमहायज्ञाः

संस्कृतसाहित्येतिहास-सम्बन्धि-प्रश्नाः

6. निम्नलिखितानां महाकवीनाम् एव व्यक्तित्व-कृतित्व-सम्बन्धिसामान्य-परिचयात्मक-प्रश्नाः
(क) महाकाव्यकवयः —
वाल्मीकिः, अश्वघोषः, कालिदासः, भारविः, माघः, श्रीहर्षः
(ख) गद्यकाव्यकवयः —
दण्डीः, सुबन्धुः, बाणभट्टः, अम्बिकादत्तव्यासः
(ग) नाट्यकवयः —
भासः, कालिदासः, भवभूतिः, शूद्रकः, विशाखदत्तः
(घ) नीतिकवयः —
भर्तृहरिः, पं. विष्णुशर्मा, पं. नारायणपण्डितः
(ङ) अर्वाचीनकवयः —
देवर्षि कलानाथ शास्त्री, भट्टमथुरा नाथ शास्त्री, पं. पद्म शास्त्री, डॉ. प्रभाकर शास्त्री, पं. सूर्यनारायण शास्त्री

Part-III

शिक्षण-विधयः

1. भाषाकौशलसम्बद्धाः प्रश्नाः –
  - (क) पठनकौशलाभिवृद्धिविषयकाः विधयः
  - (ख) लेखनकौशलाभिवृद्धिविषयकाः विधयः
2. अध्यापनविधिसम्बद्धाः प्रश्नाः –
  - (क) व्याकरणशिक्षणम्
  - (ख) गद्यशिक्षणम्
  - (ग) पद्यशिक्षणम्
  - (घ) नाटकशिक्षणम्
3. अध्यापनकौशलसम्बद्धाः प्रश्नाः –
  - (क) पाठ-प्रस्तावना
  - (ख) व्याख्या
  - (ग) श्यामपट्टोपयोगम्
  - (घ) दृष्टान्तम्
  - (ङ) प्रश्नोत्तरम्
4. पाठयोजनासम्बद्धाः प्रश्नाः –
  - (क) गद्यपाठयोजना
  - (ख) पद्यपाठयोजना
  - (ग) व्याकरणपाठयोजना
  - (घ) अनुवादपाठयोजना
  - (ङ) नाट्यपाठयोजना

*****

For the competitive examination for the post of Senior Teacher:-

1. The question paper will carry maximum 300 marks.
2. Duration of question paper will be **Two Hours Thirty Minutes**.
3. The question paper will carry 150 questions of multiple choices.
4. Negative marking shall be applicable in the evaluation of answers. For every wrong answer one third of the marks prescribed for that particular question shall be deducted.
5. Paper shall include following subjects:-
  - (i) Knowledge of Secondary and Senior Secondary Standard about relevant subject matter.
  - (ii) Knowledge of Graduation Standard about relevant subject matter.
  - (iii) Teaching Methods of relevant subject.

*****